

ГАННА ПАВЛІВНА ІВАНОВА

27 березня 1963 р. померла Ганна Павлівна Іванова — доктор історичних наук, старший науковий співробітник Інституту археології АН УРСР.

Ганна Павлівна народилася в 1903 р. в м. Ленінграді в сім'ї педагога. В 1925 р. вона закінчила Ленінградський університет. Майже сорок років працювала Ганна Павлівна в галузі історії античного мистецтва, особливо Північного Причорномор'я.

До Великої Вітчизняної війни діяльність Ганни Павлівни була пов'язана з Ленінградом. Вона працювала в приміських палацах-музеях (1923—1926, 1928—1934 рр.), в музеї Академії мистецтв (1926—1928 рр.), в Російському музеї. В Ермітажі (1933—1938 рр.) Ганна Павлівна закінчила аспірантуру і захистила в 1939 р. дисертацію на тему з мало дослідженої галузі художнього ремесла — мистецтва різьби по дереву, одержавши вчений ступінь кандидата мистецтвознавства.

В роки Великої Вітчизняної війни Ганна Павлівна працювала в Художньому музеї ім. Радіщева в Саратові (1942—1945 рр.). Після закінчення війни вона була заступником директора Керченського історико-археологічного музею ім. О. С. Пушкіна (1945—1947 рр.), а потім повернулася до Ленінграда, де протягом 10 років проводила велику педагогічну роботу на кафедрі історії мистецтва історичного факультету Ленінградського університету. В 1957 р. Ганна Павлівна переїздить до Сімферополя, де до кінця свого життя працює старшим науковим співробітником Сімферопольського відділу античної і середньовічної археології Криму Інституту археології Академії наук УРСР.

Перу Ганни Павлівни належить понад 40 наукових і науково-популярних праць з питань історії античного мистецтва і археології Північного Причорномор'я. З цих праць особливо виділяються дві: «Искусство античных городов Северного Причерноморья» (ЛГУ, 1953) та «Скульптура и живопись Боспора» (К., 1961).

В першій книжці Ганна Павлівна дала систематичний опис найголовніших, відомих на той час пам'яток мистецтва, поставивши ряд питань, важливих для розуміння шляхів розвитку мистецтва Північного Причорномор'я, його місцевої своєрідності, зумовленої особливостями економічного, соціального і культурного розвитку північнопричорноморських центрів і їх оточення.

Розділи, присвячені Ольвії, Херсонесу, Боспорському царству, містять характеристику історичної обстановки, аналіз основних видів образотворчого і прикладного мистецтва — скульптури, живопису, терракоти, різьби по дереву, гіпсових прикрас і частини архітектури.

Особлива увага тут приділена взаємовпливу грецького і місцевого мистецтва, що є найцікавішою рисою мистецтва Північного Причорномор'я в античну епоху.

В другій своїй книзі Ганна Павлівна підбила підсумки своїм багаторічним дослідженням з найважливіших питань історії, скульптури і живопису Боспорського царства, розкривши своєрідні особливості боспорського мистецтва, які є результатом взаємодії античного мистецтва з яскравим місцевим мистецтвом.

Численні попередники Ганни Павлівни підходили до Боспорського мистецтва, як до історико-культурного джерела. Художнім його особливостям приділялося мало уваги і вони були недостатньо вивчені, причому одні дослідники недооцінювали місцеве мистецтво і розглядали його як наслідування грецькому мистецтву, а інші перебільшували роль місцевого мистецтва і недооцінювали значення впливу на нього грецького мистецтва. Ганна Павлівна пішла шляхом об'єктивного і всестороннього дослідження пам'яток. Особливу увагу вона приділила розглядові основних етапів еволюції стилю в боспорському рельєфі, встановленню грецьких статуарних прототипів, використанню і переробці боспорськими майстрами образів грецької міфології, а також фольклору місцевого населення Боспору.

Добре володіючи методикою стилістичного аналізу пам'яток мистецтва, Ганна Павлівна змогла роздивитись такі риси і деталі, які свідчили про прагнення боспорських художників до портретності, виразності і монументальності. Ганна Павлівна виділила ряд місцевих рис, таких, як площинність, фронтальність, статичність, графічність. Вона довела, що своєрідність боспорського стилю полягає в тому, що умовні прийоми, які на перший погляд здаються примітивними, поєднуються з живим спостереженням реальної дійсності. Дуже цікавим є висновок Ганни Павлівни про прогресивну роль місцевого мистецтва римської периферії в порівнянні з нівелюючим впливом занепадаючого римського мистецтва.

Однією з позитивних рис цієї монографії є також те, що мистецтво Боспору розглядається не ізольовано від розвитку античного мистецтва, а у взаємозв'язку з мистецтвом Аттики, Малої Азії, Римської Африки, Сарматії, Галії, Фракії.

Книга «Скульптура и живопись Боспора» є значним вкладом у вивчення історії і культури півдня нашої країни в античні часи. Вона викликала великий інтерес у нашій країні, а також за кордоном, зокрема в Болгарії, Румунії та Польщі, де вирішуються аналогічні проблеми на своєму матеріалі.

За цю монографію Ганні Павлівні була присуджена вчена ступінь доктора історичних наук.

Пам'ять про Ганну Павлівну Іванову — серйозного вченого, велику трудівницю, скромну і чуйну людину — надовго залишиться в історії нашої науки.

А. І. ФУРМАНСЬКА

24 березня 1964 р. в Києві раптово померла Адель Ісааківна Фурманська — старший науковий співробітник Інституту археології Академії наук УРСР, кандидат історичних наук. Пішов від нас талановитий антикознавець, який багато зробив в справі вивчення античної археології Північного Причорномор'я.

А. І. Фурманська народилась 9 квітня 1916 р. в м. Сквирі Київської області в родині службовця. В 1934—1939 рр. Адель Ісааківна вчилась на історичному факультеті Київського університету ім. Т. Г. Шевченка, де вона й зацікавилась археологією. Після закін-